

Богдан Андрусишин: нарис життя і науково-педагогічної діяльності

Богдан Іванович Андрусишин – український правознавець, історик, талановитий педагог, народився 10 січня 1959 року у селі Хоростець, Бережанського (нині Козівського) району Тернопільської області в родині сільських інтелігентів – Ганни Василівни та Івана Петровича Андрусишиних. Ганна Василівна, людина активна і творча, працювала вчителькою молодших класів; Іван Петрович був секретарем сільської ради, завжди знаходився у стрімкому вирі життя села, захоплювався мистецтвом, клубною діяльністю; з сестрами Марією і Лесею навчався у Хоростецькій восьмирічній школі, яку закінчив з похвальною грамотою, промайнули дитячі та юнацькі роки. В шкільні роки жваво цікавився історією України, рідного краю. З дитинства невеличка сільська бібліотечка на все життя виховала інтерес до історичних подій країни – це були перші «історичні університети», ще спогади односельчан, учасників війни, які розповідали про свою участь у боях і походах. Крім книг активно займався спортом, грав у шахи, залюбки малював, з однокласниками брав участь у постановках драматичного гуртка.

У 1974 році розпочався шлях у науково-педагогічну царину – довжиною вже у більш як сорок цікавих, непростих, захоплюючих, важких і переможних років – спочатку це навчання у Чортківському педагогічному училищі, яке він закінчив у 1978 році з відзнакою. Професійне, громадянське і наукове становлення Богдана Івановича було продовжено у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова: тут він пройшов шлях від студента до доктора історичних наук, професора, академіка, заслуженого діяча науки і техніки України, завідувача кафедри теорії та історії держави і права, директора Інституту політології та права, проректора найпотужнішого педагогічного навчального закладу України.

У 1978 році Б.І. Андрусишин став студентом історичного факультету Київського державного

педагогічного інституту імені О.М. Горького. Завжди вчився лише на «відмінно», на V курсі отримував стипендію імені Карла Маркса. На молодших курсах захоплювався археологією, активно займався науковою роботою у студентському науковому товаристві, брав участь у наукових студентських конференціях. Пізніше сформувався інтерес до проблем етнодержавотворення на українських землях, походження і розселення слов'ян, історичної спадщини Київської Русі, висвітлення яких знайшли своє місце у численних наукових працях.

Вивчення матеріалів, пов'язаних з революційними процесами та

національно-визвольним рухом на західноукраїнських землях періоду Української революції 1917 – 1921 рр. увійшли в дипломну роботу: «Історія Галицької Соціалістичної Радянської Республіки» (1920 р.), у підготовці якої використав архівні документи Центрального державного архіву вищих органів державної влади і управління України та Тернопільського обласного державного архіву.

Навчання і наукову роботу Б.І. Андрусишин поєднував з активною громадською роботою: обирався комсоргом групи, членом комітету комсомолу інституту. У складі студентського будівельного інтернаціонального загону працював на новобудовах Берліна, інших міст Німецької Демократичної Республіки, був комісаром зонального студентського будівельного загону.

По закінченні інституту вчителював у Білоцерківській середній школі № 13, звідки був призваний на дійсну військову службу до лав Радянської армії, служив у військах протиповітряної оборони, де здобув кваліфікацію механіка – водія II класу, звання старшого сержанта, обирався комсоргом батареї, членом комітету комсомолу та народного контролю полку. Згодом став офіцером запасу.

Восени 1986 року Б. І. Андрусишин вступив до аспірантури історичного факультету Київського державного педагогічного інституту імені

О.М. Горького за спеціальністю «Історія СРСР». Під керівництвом професора М.Д. Березовчука підготував кандидатську дисертацію на тему: «Створення Наркомпраці України та його діяльність (листопад 1918 – серпень 1919 рр.)», яку успішно захистив у березні 1990 року у Київському державному університеті імені Т.Г. Шевченка. Дисертація, написана на межі історії та правознавства, висвітлює становлення більшовицьких органів державної влади та управління, спроби реалізувати марксистську концепцію керівництва соціально-економічною сферою. Тема набрала своєї особливої актуальності в той час, коли під впливом демократизації і гласності наприкінці 1980-х років оголився величезний пласт проблеми у соціальній сфері, який накопичувався багато років. В роботі вперше у вітчизняній історіографії було зроблено спробу розглянути взаємовідносини між більшовицькою владою і профспілками як формою громадянського суспільства.

Науково-педагогічну діяльність Б.І. Андрусишин продовжив у Київському педагогічному інституті імені О.М. Горького з листопада 1989 року на посаді асистента кафедри історії СРСР та УРСР історичного факультету. Пройшов шлях від асистента до професора (у 1990-1994 рр. – заступник декана дефектологічного факультету). На початку 1990-х років Б.І. Андрусишин розробив і читав власний курс лекцій з історії України для студентів історичного та інших факультетів. Разом з В.Й. Борисенком та Д.М. Баланом взяв участь у підготовці і виданні Робочої програми «Історія України» для студентів усіх спеціальностей (крім 02.07.00 – історія) (Київ, 1990), яка з нових позицій зображувала українську історію і неодноразово перевидавалася (1992, 1994 рр.) і лягла в основу багатьох програм з інших ЗВО України, а її основні положення, при всіх зрушеннях у суспільних науках, до цього часу залишаються фактично незамінними, що є свідченням її життєвості¹. Розпочався новий надзвичайно плідний етап його наукової та педагогічної діяльності.

Знаменним у житті історика став 1990 рік, коли глибинні історичні зрушення в українському суспільстві вимагали адекватних змін і в системі вищої освіти України, особливо історичної. Новостворена 2 квітня 1990 року кафедра історії України і стала першою в педагогічних вузах країни, яка започаткувала нові підходи до вивчення, осмислення і висвітлення

національної спадщини українського народу. Постала проблема кадрів. «Але готовність перейти на кафедру історії України виявили тільки молоді, національно зорієнтовані викладачі Б.І. Андрусишин і Д.М. Балан, які й стали її ядром та найліпшими помічниками завідувача», – згадував згодом перший завідувач кафедри В.Й. Борисенко.

25 вересня 1997 року після закінчення докторантури при Інституті Української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України захистив докторську дисертацію (науковий консультант – член – кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор П.С. Сохань на тему: «Робітнича політика українських урядів (1917 – 1920 рр.)». Дисертація висвітлює політику урядів Центральної Ради, Української держави, Директорії УНР та УСРР щодо окремих суспільних груп, формування соціальної політики державних утворень, розв'язання ними соціальних конфліктів, підготовку трудового права та права соціального забезпечення. Привертає увагу насамперед сама постановка й розробка досліджувальної теми, її виокремлення із ряду традиційних для історичної науки тем в окрему, самостійну і цілісну наукову проблему і запровадження нових концептуальних підходів до їх висвітлення.

Праці Б.І. Андрусишина містять ідеї зближення історії з іншими галузями знань: правовими, політологічними, економічними, культурологічними, релігійними, етнопсихологічними, філософськими. Він сказав своє слово у таких напрямках історичних досліджень як «нова економічна історія», «нова соціальна історія», «психохісторія», мікроісторія.

У листопаді 1997 року Б.І. Андрусишина призначено на посаду професора кафедри історії України історичного факультету, заступником, а з червня 1998 року деканом соціально – гуманітарного факультету, створеного 1992 р. і дещо згодом завідувачем кафедри правознавства (з 1999 – теорії та історії держави і права). З цього часу коло наукових інтересів розширюється і охоплює проблеми історії держави і права, політології, методики викладання правознавства, канонічного права.

Професор Б.І. Андрусишин на базі соціально-гуманітарного факультету створив нову структуру в університеті – Інститут політології, соціології та права, з якого згодом відокремилися нові структурні підрозділи.

З вересня 2006 року Б.І. Андрусишин – директор Інституту політології, соціології, права (з 2007 року Інститут, а з 2016 факультет політології та права). Здобув другу вищу освіту у Київському національному університеті внутрішніх справ за фахом юриста.

Розширюється також сфера наукової та педагогічної діяльності. Б.І. Андрусишин читає лекції з історії держави і права та канонічного права. Дослідник взяв участь у понад 100 міжнародних та всеукраїнських конференціях, круглих столах, інших наукових форумах. Сам був організатором багатьох із них за участю вчених із США, Німеччини, Росії, Італії, Польщі, Чехії, Білорусії, Словаччини, Казахстану, Киргизії, Португалії, Туреччини, Фінляндії, Грузії, Румунії та ін.

До сфери наукових інтересів вченого входять питання української археографії. Йому вдалося віднайти і видати історичне джерело – рукопис мемуарів отця Павла Олійника – греко-католицького священника з Тернопільщини, написаних на початку 60-х рр. ХХ ст., в якому той, крім власних спогадів, виклав своє бачення подій на історію не лише краю, а й всієї України. Мемуари під назвою «Зошити», які вийшли з обширними коментарями, впорядкуванням і вступною статтею Б.І. Андрусишина, побачили світ в Інституті української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України. Ґрунтовно в спогадах відбито події кінця ХІХ – початку ХХ ст., а саме: період Першої світової війни, визвольних змагань українського народу, боротьбу проти Польщі у 1920–30-х роках, репресивну політику радянських органів 1939–1941 рр., жорсткість німецького окупаційного режиму, боротьбу ОУН і УПА з німецькими загарбниками та радянськими каральними органами у 40–50-х рр., історію церкви. У книзі відображено, а у коментарях дається аналіз ролі Української Греко-Католицької Церкви у формуванні менталітету українського народу, його етнопсихології. Окремі сюжети «Зошитів» публікувалися в «Українському історичному журналі».

Богдан Іванович долучився до серії видань Інституту історії НАН України під назвою «Історичні зошити», у якій побачили світ матеріали, що висвітлювали малодосліджені в історичній науці проблеми, так звані «білі плями». Співпраця з автором цієї статті мала наслідком появу збірника документів «З'їзд поневолених

народів» (8–15 вересня 1917 рр.) (21–28 вересня н.с.), (К., 1994 р.), в якому знайшли відображення спроби народів колишньої Російської імперії знайти безболісний вихід з кризової ситуації восени 1917 року.

У співавторстві з відомим істориком В.І. Ульяновським Богдан Іванович підготував до друку документи з архіву Міністерства і сповідань Української держави 1918 року, в яких висвітлюється державно-правове становище церкви в Українській Гетьманській Державі, про діяльність Міністерства і сповідань, роботу Всеукраїнського Церковного Собору, діяльність Кирило – Мефодієвського братства, позицію Культурної Комісії при Мировій Делегації на переговорах з РСФРР щодо повернення евакуйованого в Росію церковного майна України, про державну політику щодо інших конфесій, домову церкву Гетьмана тощо. Матеріали були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції з нагоди 120-ї річниці від дня народження Гетьмана Павла Скоропадського і 75-ї річниці проголошення Української держави 1918 р., яка відбулася 13–15 травня 1993 року в Києві, Чернігові, Тростянці.

З-під пера Б.І. Андрусишина у співавторстві з А.М. Гузом виходить збірник матеріалів «Пам'ятки історії держави і права України. Київська Русь», в якому документи періоду, взяті з першоджерел, подані в українському перекладі.

Професор Б.І. Андрусишин по праву належить до когорти широко знаних і авторитетних істориків нашої країни. Про визнання заслуг і професійного рівня науковця свідчать запрошення до опонування при захисті дисертації. Серед докторських дисертацій, офіційним опонентом яких виступав професор Б.І. Андрусишин, що сприяли запровадженню в українську історичну науку новітніх концептуальних ідей були, зокрема, роботи В.П. Коцура «Соціальні зміни і політичні процеси в Україні 1920 – 30-х рр.: історіографія», І.І. Тюрменко «Проблеми української державності в діяльності та науковій спадщині Івана Огієнка», І.В. Срібняка «Полонені та інтерновані вояки-українці в Європі (1914–1924 рр.)», Н.Г. Стоколос «Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (ХІХ – перша половина ХХ ст.)», О.М. Мовчан «Українські профспілки в компартійно – радянській системі влади (1920-ті рр.)», О.М. Завальнюка «Утворення і діяльність державних українських університетів 1917–1921 рр.»), А.І. Чуткого

«Київський комерційний інститут (1906–1920 рр.): становлення та еволюція в контексті інтелектуальної, економічної та політичної історії України» (2012 р.).

Опонування кандидатських дисертацій також торкалося тих питань української історії, які були раніше здебільшого заборонені офіційною наукою, а саме, проблеми української державності 1917–1920 рр., історія української православної та греко-католицької церков, діяльність товариства «Просвіта», історія профспілок, діяльність дипломатичних представництв, соціально-економічне та культурне становище національних меншин в Україні, питання археографічної, комісії ВУАН, життя і діяльності окремих визначних персоналій (В. Зінківського, С. Петлюри, С. Шелухіна), музеєзнавства, педагогічних бібліотек, дослідження історії політичних партій, історії науки і техніки, а також теорії та методики навчання історії, політології тощо.

Досліджуючи роботу українських урядів, соціальні конфлікти, Б.І. Андрусишин висловлює своє бачення і рішуче стає на бік історії дослідження соціального миру, яка своїм інструментом вважає реформу та соціальне партнерство у зв'язку з тим, що, на його думку, ця теорія виявилася значно дієвішою і працездатною. У своїх працях 1990-х рр. науковець наголошує на злободенності таких питань як страйки, безробіття, охорона праці, роль профспілок в умовах переходу до ринку тощо. Відповідно, що мова іде про той час, коли в Україні з'явилася можливість вільно висловлювати не тільки свої думки, але й найрізноманітніші точки зору на ту чи іншу проблему, що яскраво продемонстрував у своїх наукових працях Б.І. Андрусишин. На основі ретельного дослідження джерел, аналізу численної літератури як вітчизняної, так і зарубіжної, він вніс багато нового до скарбниці української наукової історичної думки, поставивши завдання дослідити теоретичні підвалини основних моделей суспільного розвитку та місця в них робітничого класу, ставлення до робітничого питання діячів українського національно-визвольного руху, роль української національної еліти, яка, піклуючись про відновлення української державності, просто не усвідомила важливості розв'язання соціальних питань, завдання знайти консенсус між соціальним і національним в Українській революції, не змогла консолідувати українське суспільство,

не допустити до зіткнення різних соціальних груп української людності у боротьбі за соціальну справедливість на тлі національної проблеми – створення держави української нації.

У науковому доробку вченого є і вдалі історіографічні огляди, присвячені, зокрема, вивченню співвідношення понять «революція» і «громадянська війна» у історико-правовій термінології.

Професор Б.І. Андрусишин був причетний до формування нової парадигми дослідження української історії, на передові рубежі якої виходять проблеми державотворення доби Української революції 1917–1921 роках. Його докторська дисертація та численні наукові праці, значною мірою були присвячені розвитку державно-правових інститутів в Україні, тобто традиційному об'єктові вітчизняних історико-юридичних досліджень. Автор глибоко вивчив сучасну історико-правову літературу з проблеми, нормативні джерела, правотворчу і правозастосовчу практику. Зважено і аргументовано аналізується конституційна політика Української Центральної Ради щодо робітництва, ґрунтовно опрацьовані матеріали щодо організаційних адміністративних заходів, що їх вживали гетьманській уряд П. Скоропадського, Директорія УНР, радянський уряд. Залучення до наукового аналізу праць представників суміжних наукових спеціальностей (юристів, політологів, економістів), забезпечило можливість, з одного боку, здійснити порівняльний та всебічний аналіз досліджуваної проблеми, а з іншого, виділити специфічні аспекти, що властиві лише працям автора.

Проблеми історії Української революції продовжували розроблятися в подальших працях вченого. У світ вийшли десятки наукових статей дослідника, присвячених різним аспектам, зокрема проблема соборності. Під керівництвом Б.І. Андрусишина була захищена кандидатська дисертація І.А. Вівсяної «Національно-культурна співпраця українців Галичини і Наддніпрянщини у 1917–1920 рр.» (К., 2003 р.), яка мала «беззаперечні позитивні досягнення» у розкритті проблеми соборності УНР».

Водночас наукові інтереси професора Б.І. Андрусишина не обмежуються лише тематикою доби Української революції 1917–1921 років. Не менш помітний внесок зробив цей багатогранний вчений у висвітлення історії церкви, формування державно-церковних відносин на українських землях, зокрема, в Українській державі

гетьмана Павла Скоропадського, поглядам і політиці Симона Петлюри доби Директорії УНР та пізнішого часу тощо. Монографія професора Б.І. Андрусишина «Церква в Українській державі (доба Директорії УНР)» (К., 1997 р.), написана на основі раніше закритих архівних матеріалів, була першою присвяченою цим вкрай складним і надзвичайно важливим для розуміння долі української державності 1917–1921 рр. проблем, а саме дослідженню політики урядів Директорії стосовно релігії і церкви, юридичним аспектом церковної політики, боротьбі прихильників Патріаршої (РПЦ) та Української автокефальної церкви і стала помітним явищем в українській історіографії.

Ряд праць вченого присвячено історії профспілок України, зокрема, розділ III у фундаментальній колективній праці «Нариси історії професійних спілок України» (К., 2002 р.).

Авторський колектив на основі широкої джерельної та історіографічної бази в узагальненому вигляді виклав історію і діяльність профспілок на території сучасної України від часу їх заснування в Російській та Австро – Угорській імперіях і до наших часів. У III розділі книги, найбільшому і найнасиченішому подіями, професор Б. І. Андрусишин розкрив різні підходи до місця і ролі профспілок у системі суспільних координат у період визвольних змагань 1917–1921 рр., показав взаємовідносини профспілок з державними інституціями доби Української Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР, в умовах денікінського та комуністичного режимів.

Значну увагу приділено аналізу поглядів М. Грушевського, П. Скоропадського, С. Петлюри, М. Драгоманова та ін. на шляхи розвитку української державності.

До наукових досягнень Б.І. Андрусишина слід віднести численні рецензії на наукові видання вчених Інституту історії НАН України, серед яких книги 15-томного видання «Україна крізь віки», монографічних досліджень О.П. Реєнта, В.М. Даниленка, В.С. Кульчицького, Д.Б. Яневського, В.Ф. Солдатенка, публікації товариства «Меморіал» імені Василя Стуса, «Реабілітовані історією» та ін., окремі з яких публікувалися на шпальтах «Українського історичного журналу».

З працями вченого можна ознайомитися у бібліотеках Мінська, Кракова, Праги, Берліна, Торонто, Нью-Йорка, Лондона, Сіднея, Ліса-

бона, Вільнюса, Риги, Гельсінкі, Умео, Стамбула та ін. міст Європи та світу.

Богдан Іванович керує науковою працею молодого покоління вчених. Під його керівництвом було підготовлено і захищено чотири докторських і двадцять кандидатських дисертацій з історії та права, які присвячені актуальній науковій тематиці, а ще група аспірантів та здобувачів з різних ЗВО України завершують кандидатські та докторські дисертаційні роботи.

Свій внесок зробив Б.І. Андрусишин і у розвиток краєзнавства Тернопільщини, що знайшло своє відображення у ряді публікацій та виступах на наукових конференціях.

Співпраця з Міністерством освіти та науки України і видавництвом «Генеза» дали можливість реалізувати науково-методичні потуги вченого-педагога. У співавторстві з В.Й. Борисенком у 2000 р. було підготовлено і видано навчальний посібник для 7 класу загальноосвітніх середніх шкіл «Історія України в художньо-літературних образах» у 2015 р. вийшло друге видання оновленого і доопрацьованого посібника.

Ще на зорі української незалежності, коли гостро відчувалася потреба у правдивих матеріалах з української історії, він на замовлення Міністерства освіти України взяв участь у підготовці методичного посібника «Історія України. Матеріали до лекцій та методичні поради для викладачів навчальних закладів системи підготовки молодших спеціалістів» (К., 1992 р.). Як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти допущено його книгу «Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (доба Директорії УНР)» (К., 1997 р.), як і книги В.І. Ульяновського, що вийшли тоді ж у видавництві «Либідь» і присвячені державно-церковним відносинам в добу Центральної Ради та Гетьманату.

Б.І. Андрусишин неодноразово був членом журі всеукраїнських олімпіад з історії, правознавства, постійно зустрічається з учителями, учнівською молоддю. Тривалий час працював у складі колегії Головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації.

Умілий організатор, талановитий педагог, блискучий лектор і багаторічний член спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальностей «Теорія і методика навчання історії» (вчений секретар),

«Історія України», «Політологія» при НПУ імені М.П. Драгоманова, у 2006–2011 рр. був членом експертної ради ВАК України з історії. У 2008–2016 роках очолював та був заступником голови спеціалізованої Вченої ради по захисту кандидатських дисертацій з теорії та історії держави і права.

Значний вклад професора Б.І. Андрусишина у розвиток української історичної науки і освіти були належно оцінені науковими та громадськими інституціями. У 1999 р. доктор історичних наук, професор Б.І. Андрусишин став академіком-засновником Української академії історичних наук, у 2005 р. – обраний академіком АН Вищої школи України, 2006 р. – член-кореспондентом, а у 2010 р. – академіком Української академії політичних наук.

З 2011 по 2016 рік Б. І.Андрусишин – ректор з навчально-методичної роботи гуманітарних інститутів НПУ імені М.П. Драгоманова.

Професор Б.І. Андрусишин тісно співпрацює з МОН України на предмет підготовки державних стандартів з історії, правознавства, політології, випуску підручників для середніх загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів, веде велику роботу як редактор і член редколегій багатьох наукових журналів і збірників. Брав участь у розробці пропозицій та зауважень Співки ректорів вищих навчальних закладів України щодо Проекту «Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» у грудні 2011 року.

Науково-педагогічна та громадсько-суспільна діяльність професора Б.І. Андрусишина відзначена знаками МОН України «Відмінник освіти України» (2001), Нагороджений медаллю «Захиснику Вітчизни» (1999), Пам'яткою Ювілейного Апостольського благословення з нагоди 2000 року від народження Господа нашого Ісуса Христа Зборівської Єпархії Української Греко-Католицької Церкви (2000), знаком «Відмінник освіти України» (2001), «Кращий освітянин року» (2001–2016), Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III (2002), Почесною грамотою Академії педагогічних наук України (2003), Подякою Київського міського голови (2004), Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого II (2004), нагрудним знаком «Знак пошани» Київського міського голови (2005), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2005), медаллю «60 років визволення України від фашистських

загарбників» (2005), Подякою української спілки ветеранів Афганістану (2005), Почесною грамотою Київської міської організації профспілки працівників освіти і науки (2007), Знаком МОН України «Василь Сухомлинський» (2007), Орденом Святого Архистратига Михаїла (2007), Орденом Святого Миколая Чудотворця (2008), Грамотою Верховної Ради України «За заслуги перед Українським народом» (2008), Дипломом переможця рейтингу «Кращий професор 2007–2008 навчального року» Інституту політології та права НПУ імені М. П. Драгоманова (2008), Подякою Президії Національної академії наук України (2009), Почесним знаком Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв (2009, 2019), Почесною грамотою Президії Федерації профспілок України (2009), Почесною грамотою Вищої атестаційної комісії України (2009), Почесною грамотою Київської обласної державної адміністрації (2009), медаллю «Будівничий України» Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка (2009), заслужений діяч науки і техніки України (Указ Президента України № 26/2009 «Про відзначення державними нагородами України»), подякою Подільської районної у місті Києві ради (2010), Срібною медаллю «Михайло Петрович Драгоманов 1841–1895 рр.» (2010), Нагородою НПУ імені М. П. Драгоманова «Студентської симпатії» (2010), Подякою Головного управління освіти і науки Київської облдержадміністрації (2011), Почесною грамотою Ради Київської міської організації ветеранів (2011), «медаллю М. П. Драгоманова» (2011), ювілейною пам'ятною медаллю «20 років Збройним силам України» (2011), медаллю «За наукові досягнення. Гуманітарні науки. Петро Орлик 1929–1993 рр.» (2012), Почесний краєзнавець України (2012), Знаком пошани «Почесний ветеран міста-героя Києва» (2012), подякою Української спілки ветеранів Афганістану (2012), Почесною грамотою Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України (2013), медаллю «За наукові досягнення. Психолого-педагогічні науки. Г.С. Костюк 1899–1983» (2013), знаком НАПН України «К.Д. Ушинський» (2013), орденом Івана Сірка за вагомий внесок у виконанні національної програми «Відродження та розвиток українського козацтва» (2013), подякою ректора Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (2008, 2014, 2019), медаллю

«Незалежність України» III ступеня Міжнародної академії рейтингових технологій і соціології «Золота Фортуна» (2014), Грамотою Голови експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі (2014), Почесною грамотою Голови Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі (2014), медаллю «Драгоманівська родина» (2014), Орденом Святого Юрія Переможця (2014), Подякою Голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (2015), Нагородою НПУ імені М. П. Драгоманова «За розбудову зв'язків академічної науки і освіти» (2016), медаллю і почесним дипломом лауреата премії імені героя України Михайла Сікорського, почесною відзнакою Асоціації українських правників (2017), почесною грамотою Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України (2017), Грамотою Президії НАН України, Департаменту освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адмі-

ністрації) (2017), Заслужений професор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького університету імені Григорія Сковороди» (2017), Почесною грамотою Асоціації українських правників (2019), Почесною грамотою Національної спілки краєзнавців України (2019), Ювілейною медаллю «90 років журналу «Краєзнавство» (2019), «Орденом Григорія Сковороди» – найвищою відзнакою Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (2019), Дипломом лицаря Ордена «Клію» (2019), Медаллю «За відродження України» від Всеукраїнського об'єднання «Крайна» (2019), Подякою від Київської Малої академії наук учнівської молоді (2019).

Вітаючи Богдана Івановича з днем народження, наукове співтовариство висловлює щире побажання творчого натхнення і великих досягнень в науково-педагогічній діяльності!